до людей, повсякденно проявляють турботу, співчуття і надають допомогу, вчаться взаєморозумінню, співпереживанню, милосердю і великодушності.

Організовуючи вихований процес з дітьми і підлітками у загальноосвітній школі-інтернаті ми рекомендували педагогам використовувати такі нові підходи, як: людинознавчий (завдяки йому підлітки глибше розуміють багатогранний і внутрішній світ людини, закономірності й особливості її теоретичної та практичної діяльності); особистісно-гуманний (створює умови для глибокого вивчення педагогом душі підлітка, рівня сформованості його якостей, характеру, світогляду); системний (забезпечує єдність, взаємозв'язок і взаємозалежність основних понять педагогічного процесу та їх реалізацію в єдності).

Головна методологічна позиція педагога загальноосвітньої школи-інтернату має полягати в тому, що в центр уваги ставиться цілісна особистість, яка прагне реалізувати свої можливості, відкрита до сприймання нового досвіду, здатна на свідомий і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Натанзон Е.Ш. Индивидуальный подход к трудным учащимся. – Кишинев, 1980.
2. Оржеховська В.М., Виноградова-Бондаренко В.Е. Дитяча бездоглядність та безпритульність: історія, проблеми, пошуки: Навч. посібник. – К., 2004.
3. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. – К., 1978.
4. Сухомлинський В.О. Вибр. твори: У 5 т. – Т.4. – К., 1976.
5. Сухомлинський В.О. Вибр. твори: У 5 т. – Т.2. – К., 1976.

УДК 37.032

О.Ю. Осадча

ВАЛЕОПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ В ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА СУХОМЛИНСЬКОГО

Ця стаття присвячена творчості В.О. Сухомлинського, його ідеям стосовно природовідповідності виховання та навчання, суворого дотримання режиму праці та відпочинку, необхідності виховання у дітей доброти, співчуття, відповідальності, духовності.

This article is devoted to the creative work of Sukhomlinsky V. A. and his ideas concerning upbringing and education of children in conformity with nature, ideas of strict maintenance of procedures of work and rest, and ideas of necessity of cultivating in children of kindness, compassion, responsibility, and spirituality.

У сучасному світи коли мова йдеться про здоров'я дитини в першу чергу говорять про медичне обслуговування, екологію, добре коли занепокояться її харчуванням і лиш на останок, можливо, хтось згадає про умови в яких дитина перебуває в дитячому садку, чи школі (по суті проводячи там більшість свого часу), психологічний клімат сім'ї та дитячого колективу, виховання у дитини ціннісного ставлення до свого здоров'я. Тому й ідея виховання та навчання без нанесення шкоди здоров'ю, а також формування у дітей поняття здорового способу життя, в останні роки стала однією із провідних у педагогіці.

На жаль, шукаючи нові ідеї виховання ми відкидаємо те, що було вже створено. Часто навіть не задумуючись, а, можливо, слід поглянути на все іншими очима, з позиції сучасності.

Згадуючи про здоров'я та здоровий спосіб життя, автори здебільшого посилаються на професора І.І.Брехмана, як засновника валеології. Між тим хочеться звернути увагу на той факт, що ще в 50-70 роки минулого століття в роботах Василя Сухомлинського представлена

модель збереження та зміцнення здоров'я дітей, чітко простежується взаємозв'язок духовного світу дитини з її самопочуттям.

«Турбота про здоров'я – найважливіша праця вихователя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їх духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, впевненість у своїх силах. Якщо виміряти всі мої клопоти і занепокоєння відносно дітей впродовж перших чотирьох років навчання, то значна частина їх – про здоров'я» [2: 55].

У роботі з дітьми у Василя Олександровича на першому місці завжди були збереження та зміцнення здоров'я дітей, збагачення духовного світу кожної дитини в процесі навчання та виховання.

Не менш вагомими в роботах Василя Сухомлинського виступають санітарно-гігієнічні умови в школі та вдома, харчування дітей та створення зон екологічно безпечного середовища. Значну увагу автор приділяє загартуванню дітей – прогулянки пішки (до 6 кілометрів!), ходіння в теплу погоду босоніж та в легкому одязі, купання в річці, перебування протягом значного часу на свіжому повітрі в усі пори року. «Рухатися якомога більше – одна з важливіших умов фізичного загартування» [1: 53].

Василь Сухомлинський наполегливо рекомендував батькам висаджувати під вікнами волоський горіх та жито, бо вони виділяють фітонциди, що не лише відлякують комах, а й очищують повітря від хвороботворних мікробів. Наполягав щоб кожна сім'я завела бджіл, бо мед це – шматочок сонця на тарілці, а також мала в своєму садку фруктові дерева, і діти вживали фрукти цілий рік [2: 55].

Одночасно в таких порадах-вимогах проявлялася велика майстерність педагога в роботі з сім'єю. Василь Сухомлинський підкреслював, що батьки, передусім, мають бути вимогливими до себе самих. Адже відомо, що медицина зберігає здоров'я лише на 10%, все останнє залежить від способу життя (50%), екології, генетичних структур організму. Досить часто замість того, щоб змінити власний спосіб життя, батьки занадто захоплюються ліками, та мають надію лише на клінічне лікування, не приділяючи достатньої уваги профілактиці хвороби, не звертаючи увагу на загартування, правильний розпорядок дня дитини. Іноді батьки просто не здогадуються, що для того, щоб дитина добре себе почувала – добре їла та швидко засинала, була у гарному настрої, менше хворіла, їй просто необхідно забезпечити певний (відповідно віку) чіткий розпорядок дня (сталий за будь-яких умов), а також не намагатися навчити дитину всьому й одразу, нехтуючи і її віковими можливостями, і схильністю до певного виду діяльності, і, навіть, жертвуючи прогулянками та іграми.

Аналізуючи свої спостереження, Василь Сухомлинський виявив, що є зовсім недопустимою напружена розумова робота в останні 5-7 годин перед сном. «Якщо дитина продовж кількох годин перед сном виконує уроки, вона, врешті-решт, починає відставати в навчанні. Пасивність розумової праці на уроках – це, частіше за все, результат того, що дитина просиджує за книгою ті години, які вона має проводити на свіжому повітрі – в саду, граючи в сніжки» [2: 59]. Відновлююча функція сну залежить не лише від його тривалості, але й від того, яку частину ночі дитина спить, як вона працює протягом дня. Краще за все себе почувають ті діти, які звикли рано засинати, сплять достатньо часу (за останніми дослідженнями сон дитини має тривати 9-11 годин), рано прокидаються та їх інтенсивна розумова праця припадає на перші 5-10 годин після пробудження (в залежності від віку). В останні години перед сном інтенсивність праці повинна послаблюватися. Ми ж часто спостерігаємо зовсім інше – діти часто засиджуються за уроками до пізньої ночі або ж дитину з дитячого садка батьки везуть ще на додаткові заняття з математики, читання тощо. В роки, коли жив та працював Василь Олександрович, дітям ще не ставили діагноз – депресія, зараз це досить розповсюджене явище. І коріння його саме в несталості режиму дня, перевантаженні дітей, величезній кількості інформації яку дитині намагаються «втиснути в голову» дорослі.

«Величезну роль відіграє емоційне забарвлення процесу самостійної розумової праці. Якщо дитина береться за книгу з небажанням, це не лише пригнічує її духовні сили, але й негативно відбивається на складній системі взаємодії внутрішніх органів. Я знаю багато

випадків, коли у дитини, яка відчуває відразу до занять, виникають розлади травлення та шлунково-кишкові захворювання» [1: 112].

Велику увагу приділяв Василь Сухомлинський вихованню дітей з уразливою психікою (таких в наш час, на жаль, значно більше ніж було в роки роботи Василя Олександровича). Так у роботі «Серце віддаю дітям» вперше вжито поняття «медична педагогіка» та визначаються її головні принципи:

- берегти легко вразливу психіку дітей;
- всім укладом шкільного життя відволікати дітей від похмурих думок та переживань, збуджувати у них життєрадісні почуття;
- ні за яких обставин не давати зрозуміти дитині, що до неї ставляться як до хворого, коли виникає така потреба [1: 56].

Єдиною правильною профілактикою багатьох хвороб Василь Сухомлинський вважав раціональне поєднання праці та відпочинку, довготривале перебування на свіжому повітрі, виправдане та чітко дозоване фізичне навантаження, своєчасне засинання при відчиненому вікні, повноцінне харчування.

Він жорстко критикував тих педагогів, які намагаються заповнити кожну хвилину навчанням, «виплескуючи» на дитину велику кількість знань, що необхідно засвоїти та ще й при цьому тримаючи її постійно за столом, без прогулянки та рухливих ігор [1: 52]. «Дитина – жива істота, її мозок – найтонший, найніжніший орган і ставлення до нього має бути турботливим й обережним. Надати дитині початкову освіту за три роки можна, але за умови постійної турботи про здоров’я дітей і нормального розвитку дитячого організму. Джерело повноцінної розумової праці не в її темпі й напруженості, а в правильній та продуманій її організації, у здійсненні всебічного фізичного, інтелектуального, естетичного виховання» [2: 59].

Дитина не може засвоїти більше, ніж те, що відповідає її віковим та індивідуальним особливостям. Обсяг набутих нею знань не залежить від того, скільки часу вона сидітиме за партою. Знання набуваються дітьми в активній діяльності, і їх тривалість та міцність залежить від яскравості вражень викликаних педагогом. А постійно сидячи за партою, виконуючи по декілька годин поспіль завдання, дитина лише шкодить власному здоров’ю. На думку Василя Сухомлинського, кожний учитель має проводити свою роботу з урахуванням того, що виховання, навчання та здоров'я – взаємопов'язані та взаємообумовлені категорії.

Сучасні вчені виділяють три складові здоров'я – фізичну, психічну, духовну. В роки, коли працював Василь Сухомлинський, про здоров'я говорили лише як про відсутність хвороби, саме він вперше в Радянській Україні заговорив про невід'ємність самопочуття дитини від її настрою, душевного стану.

Василь Олександрович велику увагу приділяв розвиткові духовного світу дитини, гармонічному поєднанню в процесі навчання таких методів та прийомів, які б не лише сприяли кращому засвоєнню знань дітьми, а й сприяли їх духовному зростанню, становленню їх особистості.

«Без радості неможлива гармонія здорового тіла и здорового духу. Якщо дитина, зачарована красою полів, сяйвом зірок, безкінечним цокотінням коників й ароматами польових квітів, складає пісню, це означає, що вона знаходиться на вершині цієї гармонії. Турбота про здоров'я людини, а особливо про здоров'я дитини – це не лише комплекс санітарно-гігієнічних норм і правил, не звіт вимог до режиму, харчування, праці, відпочинку. Це, перш за все, турбота про гармонійне наповнення та поєднання всіх фізичних і духовних сил, і вершиною цієї гармонії є радість творчості» [1: 115-116].

Важливим аспектом виховання Василь Сухомлинський вважав уміння педагога пізнавати духовний світ дитини, розуміти в дитині особистісне. Величезна частина роботи Василя Олександровича була спрямована саме на виховання духовності. Це й прогулянки на природі, коли діти залишалися на самоті з оточуючою їх красою, і прослуховування класичних музичних творів, що знаходили свій емоційний відгук у свідомості дітлахів. Ні з

чим не порівняти той досвід лагідності та доброти який здобували діти в «Пташиній лікарні», ходячи в гості до самотнього дідуся, вирощуючи квіти. Адже піклування про інших, менших, слабших народжує в дитячий душі людяність, доброту, любов, що в свою чергу веде до гармонійного розвитку особистості, її повноцінного життя, а отже і здоров'я духовного, фізичного, соціального.

Читаючи твори Василя Сухомлинського, дивуєшся, наскільки його ідеї стосовно збереження здоров'я дітей у процесі навчання й виховання випереджали свій час, а інколи навіть суперечили радянській ідеології. Проте його новаторства знайшли великий позитивний відгук у дітей та батьків, а також активну підтримку останніх. Саме мати однієї з учениць Василя Олександровича назвала школу ─ «Школою радості».

Отже, плануючи свою роботу з валеовиховання, а чи не слід ще раз перечитати «Серце віддаю дітям».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко М.С. Валеологический словарь. – Харьков; ХНУ, 1999. – 316 с.
2. Горохова Е.И. Валеология: Словарь. – М.; Флинта: Наука, 2000. – 240 с.
3. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / Избранные произведения в пяти томах. Том 3. – К.: Радянська школа, 1979.
4. Сухомлинский В.А. О воспитании. – М.: Политиздат, 1985. – 270 с.
5. Сухомлинский В.А. Хрестоматия по этике. – М.: Педагогика, 1990. – 304 с.
6. Сухомлинский В. Мудрость родительской любви. – М.: Молодая гвардия, 1988. – 303 с.
7. Сухомлинский В. Не только разумом, но и сердцем… – М.: Молодая гвардия, 1990. – 141 с.

УДК 316.47:372.3

І.Ю. Підлипняк

МІЖОСОБИСТІСНЕ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ У РІЗНОВІКОВІЙ ГРУПІ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті «Міжособистнісне спілкування дітей у різновіковій групі дошкільного закладу» розглянуто алгоритм впливу на формування взаємин дошкільників у різновіковій групі під час різних видів діяльності.

Pidlipnyak I.Y. in the article of intercourse of children in the riznovikoviy group of preschool establishment the algorithm of influence was considered on forming of mutual relations of under-fives in a risnovikoviy group during the different types of aktivity.

Актуальність дослідження пов’язана з вирішенням найскладніших виховних завдань міжособистісних взаємин в різновіковому об’єднанні дітей та формування навичок позитивного спілкування в системі «дитина – дитина іншого віку». Як зазначається в Коментарі до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: «Спілкування – один із провідних видів діяльності у дошкільному віці, якому, на жаль, традиційно відводилася, так би мовити, обслуговуюча, а отже, певною мірою, другорядна роль: у режимі дня не передбачалося для нього спеціального часу, для розвитку мовлення дитини пропонувалися спеціально організовані заняття, а не вільне спілкування, мовлення в контексті живої тканини буття дитини» [2: 243].

Спілкування дітей різного віку в процесі спільної діяльності та його вплив на їхній загальний розвиток досліджували Т. Маркова, В. Нечаєва, Л. Пеньєвська та ін.; ефективність впливу педагога на дошкільників за допомогою старших дітей вивчали А. Давидчук, І. Дьоміна та ін.; О. Тихєєва, О. Соловйова з’ясовували переваги різновікового складу дошкільної групи над одновіковою у розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку. Теорію мовленнєвої діяльності розробляли такі вчені, як А. Богуш, Н. Гавриш,